

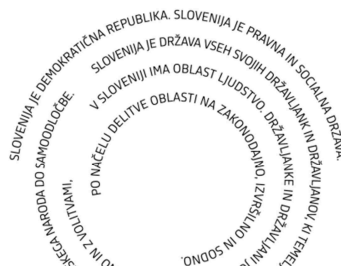
REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI ZBOR

Raziskovalno-dokumentacijski sektor

Analiza lastništva, organizacijskih oblik in načina financiranja žičniških naprav v alpskih državah

Primerjalni pregled (PP)

Avtor: Nina Zeilhofer, MBA

Št. Naročila: 24/2014

Deskriptor/Geslo: Gospodarska infrastruktura/Economic infrastructure

Datum in kraj: Ljubljana, 10. 11. 2014.

Kontakt:

Raziskovalno-dokumentacijski sektor:
mag. Tatjana Krašovec, vodja; tatjana.krasovec@dz-rs.si

Raziskovalni oddelek:
mag. Igor Zobavnik, vodja; igor.zobavnik@dz-rs.si

Gradivo ne predstavlja uradnega mnenja Državnega zbora!

1 UVOD

Turizem je hitro rastoči gospodarski sektor, število turistov se po celem svetu stalno večja. Postal je pomembna komponenta današnjega načina življenja in gospodarstva. Alpe so ena najpomembnejših turističnih destinacij na svetu.¹

Žičnice v alpskih deželah predstavljajo pomemben steber gorskega turizma. Prinašajo prihodke tako žičniškimi podjetjem kot tudi podjetjem v okolici in imajo nepogrešljivo vrednost za trg dela v gorskih krajih. Vplivajo tako na gospodarski uspeh turističnih objektov kot tudi na razvoj širših turističnih področij. V alpskih državah je splošno sprejeto razumevanje žičnic kot generatorja gospodarske dejavnosti s pomembnim multiplikatorjem dodane vrednosti.² Dolgoletna tradicija in predanost gorskemu turizmu podpirata razvoj žičnic. Gospodarsko logiko žičničarskega posla podpirajo tudi lokalne skupnosti in države s svojimi razvojnimi sredstvi.

Zimska turistična dejavnost deluje v zelo konkurenčnem okolju, kjer se bije boj za zelo zahtevne goste, ki lahko izbirajo med množico privlačnih turističnih destinacij. Gre za kapitalsko intenzivno dejavnost, kjer so za zagotavljanje kvalitete žičniške infrastrukture potrebna zelo velika vlaganja. Žičniške družbe³ se srečujejo s tem, da je dejavnost izrazito sezonska, odvisna od podnebja in vremenskih razmer, odvisna od razvitosti turističnega področja, z marketinškimi izzivi privabljanja gostov in zagotavljanja prihodkov na visoko konkurenčnih trgih, ter nenazadnje s pravnimi okviri in pogoji za investiranje v posameznih državah. Žičniške naprave ne pomenijo samo neposredne gospodarske koristi za žičniške družbe, temveč tudi javno korist za skupnost, zato se gradijo na podlagi koncesijskih dovoljenj, ki jih podeljujejo državni organi. Pri tem države v svojih pravnih okvirih skrbijo za zagotavljanje čim lažjih postopkov pridobivanja koncesij in dovoljenj. Lastniki zemljišč običajno dobijo nadomestilo za dodelitev pravice do dostopa oziroma za služnostno pravico, kar je praksa povsod v svetu.⁴

V procesu razvoja zimskih smučišč se srečuje množica interesov, tako javni kot privatni interes. Evropski model razvoja zimskih turističnih centrov (za razliko od npr. ameriškega, kjer se projektno razvijajo in gradijo integrirana turistična središča) zahteva visoko stopnjo medsebojnega sodelovanja in usklajevanja med številnimi različnimi subjekti, ki je lahko tudi zahtevno, predvsem zaradi različnih ciljev in različnih zmožnosti financiranja (delno povzeto po S.Huter Ecosign).

Od začetkov razvoja smučišč, kjer so bili lastniki posamezni kmetje, so se razvila žičniška podjetja v različnih gospodarskih oblikah. Večja podjetja so pogosto delniške družbe (običajno ne kotirajo na borzi) ali družbe z omejeno odgovornostjo. Lastniško bazo običajno tvorijo mali

¹ Več o turizmu v alpskem področju v študiji Trajnostni turizem v Alpah.

² Turistični multiplikator meri učinek turizma na gospodarstvo (vir: J. Sirše).

³ Žičniška družba (ali upravljavec žičnice) je fizična ali pravna oseba, ki je odgovorna za obratovanje žičniških naprav (vir: Zakon o žičniških napravah za prevoz oseb).

⁴ Po navedbah S.Huter, Ecosign Europa, obstaja v Britanski Kolumbiji v Kanadi posebna zakonodaja o rabi zemljišč, t.i. Commercial Alpine Ski Policy ("CASP"), ki ga je sprejela provinca za spodbujanje razvoja smučišč leta 1975. Zemljišča province so dana v najem žičniškim družbam, ki za najem plačujejo 2% bruto prihodkov iz poslovanja oziroma prodaje smučarskih kart. V nasprotju z ameriškim modelom, pristojbina ne velja za prihodke od prodaje hrane in pijače, prihodke smučarskih sol, ali katerikoli drugih vrst smučarskih storitev. Najemna pogodba velja za obdobje 50 let, vendar jo najemnik lahko obnovi po 30 letih, tako da ima lahko vedno na voljo vsaj 20 let do konca najema, če tako želi. Ta možnost obnove je pomembna, saj zagotavlja zaščito in varnost za upravljavca, ki v smučišče nalaga dolgoročni kapital. Upravljavec lahko izvaja rekreacijske dejavnosti na zemljišču v času obratovanja. Ker ostane zemljišče v lasti province, ima javnost pravico do dostopa in uporabe za namene kot je pohodništvo. V primeru, da gre upravljavec v stečaj, ima provinca pravico, da imenuje novega upravitelja in s tem zaščiti turizem in gospodarski vpliv, ki ga ustvarja. Zakonodaja v takem primeru daje možnost provinci, da odkupi sredstva od upravljavca po ustrezni vrednosti.

lastniki, nekaj večjih lastnikov ter javni sektor. V javni lasti je, zaradi posebnega pomena žičnic kot turistične infrastrukture in njihovih pozitivnih učinkov na lokalno gospodarstvo, precejšen delež lastništva žičnic (občine oz. druge lokalne skupnosti, države, zveze). Nekatere (zelo velike) družbe pa so tudi pretežno ali popolnoma v privatni lasti.

Pri financiranju žičnic se vlagatelji pri odločanju o investiciji v žičniške naprave, ki je dolgoročen projekt, soočajo z dejavniki, ki financiranje otežujejo in povišujejo stopnjo tveganja; gre za velike investicije in visoke fiksne stroške, kjer nihanja prihodkov zelo vplivajo na rezultat poslovanja. V vseh alpskih državah so banke pri financiranju žičnic previdne, saj so tveganja visoka. Ni veliko žičnic, ki so same po sebi zanimiv investicijski projekt za investitorje. Cilj mnogih žičnic je poslovati tako, da si zagotovijo dolgoročni obstoj z lastno skrbjo za reinvestiranje v opremo in da zagotovijo ohranjanje vrednosti vloženega kapitala. Mnoge manjše žičnice pa preživijo le zaradi svojega pomena za lokalno skupnost ob pomoči lokalnih skupnosti in lokalne privatne iniciative. Glede na vse omenjena tveganja in dolgoročnost naložb je zelo pomembna ustrezna kapitalska struktura družb. Rok vračila investicije je kar 15 do 30 let, zato je ustrezen dolgoročni vir financiranja lastniški kapital (lastniški kapital naj bi znašal najmanj 40%, vir: *Was die Bergbahnen von den Banken wünschen*). Lastniški kapital ima določene prednosti pred dolžniškim (kot npr. da se izplača dividende lastnikom le ob dobrih rezultatih poslovanja med tem ko je treba obresti bankam redno plačevati idr.).⁵ Žičnice se morajo tako ozreti po kapitalu s strani lastnikov, tudi manjših vlagateljev (kot so manjši privatni vlagatelji, lokalna podjetja, lokalne skupnosti) (delno povzeto po: C. Lengwiler).

Dejansko pa so glavni vir za financiranje investicij v žičnice bančni krediti in v manjši meri v zadnjem času tudi leasing. Leasing je bolj prilagodljiv vir, ima nižje obrestne mere, uporablja pa se predvsem za financiranje vozil za pripravo prog in delov žičnic.

Ker ima večina žičniških družb tudi nekaj državnega lastništva, imajo s tem praviloma tudi možnost financiranja z ugodnimi krediti z nizkimi obrestnimi merami. Delež takšnega financiranja je npr. v Švici približno 26%. Državne subvencije ali druge spodbude predstavljajo manjši vir financiranja, v poštev pridejo za manjše, gospodarsko manj razvite žičnice (Avstrija, Švica). Turistična taksa ni vir prihodka za žičniška podjetja, temveč financira turistično infrastrukturo in lokalne turistične organizacije (vir: S.Huter, Ecosign).

Ponekod država pomaga pri financiranju zasnježevalnih sistemov, ki zadnje čase predstavljajo velik del investicij (npr. 88 mio € v sezoni 2013/2014 v Avstriji). Tako pomoč je nedavno nudila Francija (pa tudi ZDA v Whistlerju pri pripravi tekme svetovnega pokala). Drugače pa je prispevek držav k razvoju turizma bolj v obliki gradnje podporne infrastrukture, kot so dovozne ceste, električna, vodna in kanalizacijska infrastruktura ipd. Ponekod v svetu se gradijo smučarska središča v obliki javno-zasebnih partnerstev, kjer je država tudi solastnik in vlagatelj v projekt. Da bi našli vlagatelje in upravjalce smučišč za velike nove projekte, ki bodo zmožni projekt financirati in poslovati z dobičkom, se v pogajanjih o koncesijah lahko dogovorijo davčne olajšave, subvencije, nižje obrestne mere in podobno (vir: S.Huter, Ecosign).

V skladu z naročilom je bilo pregledano stanje lastništva, organizacijskih oblik in načina financiranja žičniških družb v alpskih državah, in sicer v Avstriji, Švici, Franciji in Italiji ter Nemčiji. Podatki v nalogi so bili pridobljeni na spletnih straneh žičniških združenj in žičniških podjetij, iz številnih specializiranih študij, člankov, na spletnih straneh in iz odgovorov pristojnih ministrstev ter od nekaterih tujih ter domačih strokovnjakov s tega področja.

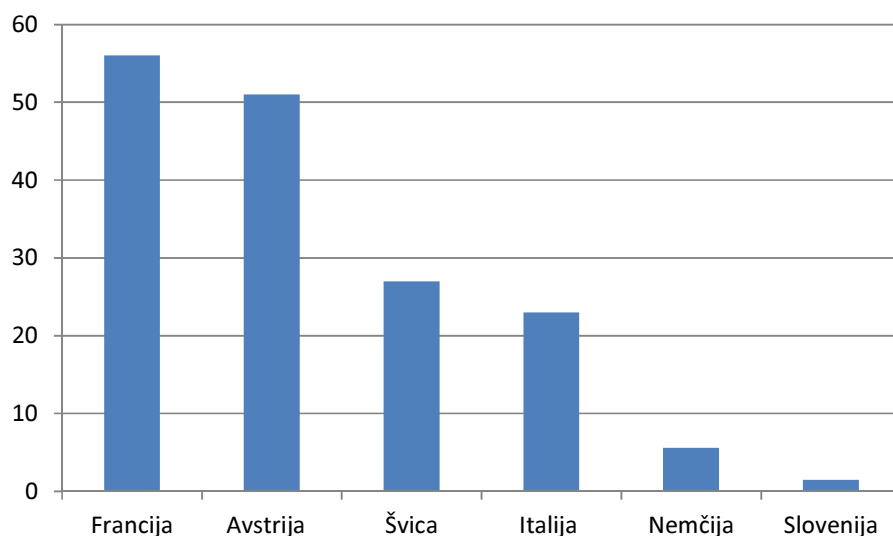
⁵ Več o tem: Prof. Dr. Christoph Lengwiler, Cash is King – Worauf es bei der Bergbahnfinanzierung ankommt, Institut für Finanzdienstleistungen Zug IFZ.

2 SMUČARKI TRGI ALPSKIH DRŽAV – PRIMERJALNI POGLED

Alpske države skupaj privabijo 46% vseh smučarjev, svetovni trg sicer znaša 400 mio smučarjev oziroma smučarskih dni letno. Od obravnavanih držav ima največ smučarskih gostov Francija, sledi ji Avstrija, Švica, Italija in Nemčija (vir: Laurent Vanat). Slovenija ustvari približno 1,4 mio smučarskih dni na leto (vir: Analiza smučarske sezone 2011- 2012).

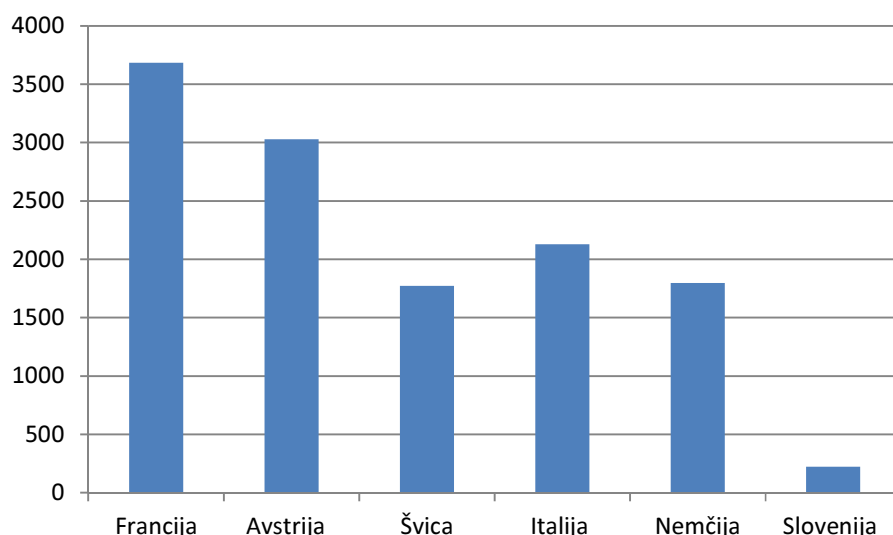
Število smučarskih dni je v vseh alpskih državah (od leta 2003) rastle po povprečni letni stopnji 0,4% letno, le v Švici je rahlo upadlo (povprečno za 1,7% letno) (vir: kot zgoraj).

Število smučarskih dni (na leto, v mio smučarskih dni)

Vir: The Future of International Ski Tourism, Laurent Vanat Consulting SARL in Analiza smučarske sezone 2011- 2012.

Število smučarskih naprav v alpskih državah

Vir: The Future of International Ski Tourism, Laurent Vanat Consulting SARL in Analiza smučarske sezone 2011- 2012.

Za zagotavljanje kvalitete žičniške infrastrukture so potrebne zelo velike investicije. Letna vlaganja v alpskih državah znašajo od 25 mio € v Nemčiji, do 400 mio € v Švici in 500 mio € v Avstriji. Investicije v slovensko gospodarstvo in še posebno žičnice pa zavira kreditni krč, državna sredstva so omejena.⁶V zadnjih 10 letih je bilo v slovenske žičnice investirano vsega približno 18 mio €.

Prihodki in investicije žičnic	Avstrija	Francija	Švica	Nemčija
v mio €				
Letni prihodki žičnic	1.200	1.150	1.000	53
Letne investicije žičnic	500	300	400	25

Vir: Podatki v tem pregledu

V zadnjem času so zelo pomembne investicije v umetno zasneževanje smučišč zaradi podnebnih sprememb, posebno za nižje ležeča smučišča. Precej gostov sprejema svojo odločitev pri izbiri destinacije glede na gotovost snega na smučiščih. Zasneževanje je velik finančni zalogaj za žičniška podjetja. V Avstriji namenijo 88 mio € za investicije v zasneževanje letno.

Primerjava velikosti smučarskih površin in deleža umetno zasneženih površin (2013)	Bavarska	Avstrija	Švica	Francija	Italija	Italija /Superski Dolomiti
	ha	ha	ha	ha		km
Površina smučišč	3700	23000	22000	26500		1200
% umetno zasneženih	18%	60%	39%	21%	70%	92%

Vir: Nur fliegen ist höher in Laurent Vanat

2.1 Slovenija

Turizem v Sloveniji ustvari kar 12% slovenskega BDP. Četrtno turističnih nočitev beležimo v gorskih centrih, ki svojo ponudbo bazirajo na smučarskih in drugih aktivnostih, povezanih z obratovanjem žičniških sistemov. V letu 2010 je turizem v gorskih letoviščih⁷ beležil 23 % vseh nočitev in 25 % vseh prihodov turistov v Slovenijo, kar je prineslo alpski regiji drugo mesto na lestvici gospodarskih kazalnikov (sicer slovenski zdraviliški kraji štejejo največ nočitev turistov) (vir: Trajnostni turizem v Alpah).

V Sloveniji deluje 87 žičniških centrov, v katerih je nameščenih skupaj 226 žičniških naprav. Od tega je velika večina žičniških centrov (60 %) opremljena zgolj z eno žičniško napravo, ki služi lokalnim potrebam. Glede na sodobne trende smučarskega turizma, ki vse bolj zahteva celodnevno smučanje po različnih terenih in uporabo različnih žičniških naprav, imamo v Sloveniji samo 14 centrov, ki ponujajo pet ali več žičniških naprav in smučarske proge v dolžni več kot 5000 m. (vir: Usmeritev razvoja žičniške dejavnosti).

⁶ Investitor (Leitner) v smučarski center v Bohinju je po zadnjih podatkih pridobil gradbeno dovoljenje, država pa še mora primakniti svoj, zakonsko obvezni delež k neposrednemu tujemu vložku (vir: D. Breclj, sekretar Združenja žičničarjev Slovenije).

⁷ Nastanitvene storitve v gorskem turizmu zastopajo v glavnem zasebni subjekti (privatne sobe, apartmaji, počitniške hiše, penzioni, kampi, turistične kmetije s sobami itd).

Poleg alpskih držav so za Slovenijo pomembne tudi druge države, iz katerih prihajajo naši tradicionalni gostje (okoli 20% vseh gostov). To so države Balkana, kjer poteka dokaj hiter razvoj smučišč, ki se tudi z izdatno pomočjo države razvijajo v sodobna smučišča, ki že prekašajo slovenska smučišča. Tako je Slovenija prikrajšana za znatno število (bivših) zvestih gostov. Primer je Kopaonik v Srbiji, kjer je državna družba Skijališta Srbije v zadnjih letih vložila kar 45 mio € v razvoj in ustvarila sodoben smučarski center (vir: Delo).

Povezanost med žičniškimi sistemi in ostalimi turističnimi ponudniki je v Sloveniji praviloma zelo slaba. Skupne investicije v zadnjih letih so v Sloveniji znašale 18 mio €, in sicer evropskih sredstev. Delež nepovratnih sredstev v investicijah je znašal pribl. 36% priznanih stroškov. Posledica nizkega sofinanciranja s strani EU skladov in neustrezna ročnost virov financiranja je katastrofalni finančni položaj žičničarjev, ki ne zmorejo več odplačevati najetih investicijskih kreditov. Hkrati zaradi nezmožnosti nadaljnega razvoja postajajo slovenski gorski centri vse manj konkurenčni v primerjavi z žičniškimi in turističnimi centri v tujini. (povzeto po: Dopis Združenja slovenskih žičničarjev).

Načrtovana je ureditev sodobnega smučarskega središča nad Bohinjsko Bistrico, Bohinj 2864. Podjetje 2864 načrtuje 30 milijonsko investicijo v novo smučišče s 30 kilometri smučarskih prog in gondolskim sistemom. Družba Leitner (italijansko podjetje, ki je drugi največji svetovni proizvajalec žičniških naprav) je večinski lastnik in v projektu sodeluje s slovenskim podjetjem MPM Engineering (vir: Dnevnik).

2.2 Avstrija

Avstrijske žičnice so izjemno pomembne za avstrijski turizem.⁸ V Avstrijo prihaja 70 odstotkov turistov zaradi smučanja⁹ in ustvari več kot 50 milijonov smučarskih dni na leto, kar predstavlja šestino svetovnega trga. Žičnice poleg vira prihodkov v gorah predstavljajo tudi pomemben vir prihodkov in dodane vrednosti za širšo okolico. Multiplikator prihodka znaša približno 6,6 (ustvarjeni skupni letni prihodki od gorskega turizma so ocenjeni na 7,2 mrd €). Žičnice ustvarijo veliko delovnih mest tako v okviru svojega poslovanja, kot v bližnjem okolju. V boju proti podnebnim spremembam, v konkurenčnem boju za vse bolj zahtevne goste, in še posebej v konkurenci smučarskih destinacij, se vsako leto reinvestira skoraj polovica prihodkov (v izgradnjo novih žičnic, snežnih topov, prog idr.).

Osnovni podatki za sezono 2013 / 2014 so:

- 253 žičniških podjetij, ki upravljajo žičnice in vzpenjače,
- 550 podjetij, ki upravljajo vlečnice,
- 2183 žičniških naprav (1098 žičnic in vzpenjač ter 1850 vlečnic),
- 23.000 ha smučarskih prog, 60 % umetno zasneževanih,
- 585 mio prevozov,
- 51 mio smučarskih dni,

⁸ Po podatkih avstrijskega satelitskega računa za turizem so posredni in neposredni učinki dodane vrednosti turizma leta 2011 znašali 7,4 % BDP-ja (vir: Trajnostni turizem v Alpah / Statistik Austria). Satelitski računi za turizem so mednarodno priznana orodje za merjenje turistične dejavnosti in prispevka turizma h gospodarstvu posamezne države. V nasprotju z običajnimi statističnimi podatki o turizmu, ki se osredotočajo na tokove turistov, satelitski računi omogočajo oceno denarne vrednosti turizma za gospodarstvo (vir: www.slovenia.info).

⁹ Leta 2011 so avstrijske Alpe zabeležile več kot 60 milijonov nočitev (+3,2 % v primerjavi z letom 2006) in več kot 16 milijonov prihodov (+12,5 % v primerjavi z letom 2006) v hotele in podobne nastanitvene kategorije. To predstavlja 73,1 % vseh nočitev v Avstriji in 62,5 % vseh avstrijskih prihodov v hotele in podobne nastanitvene kategorije (vir: Trajnostni turizem v Alpah).

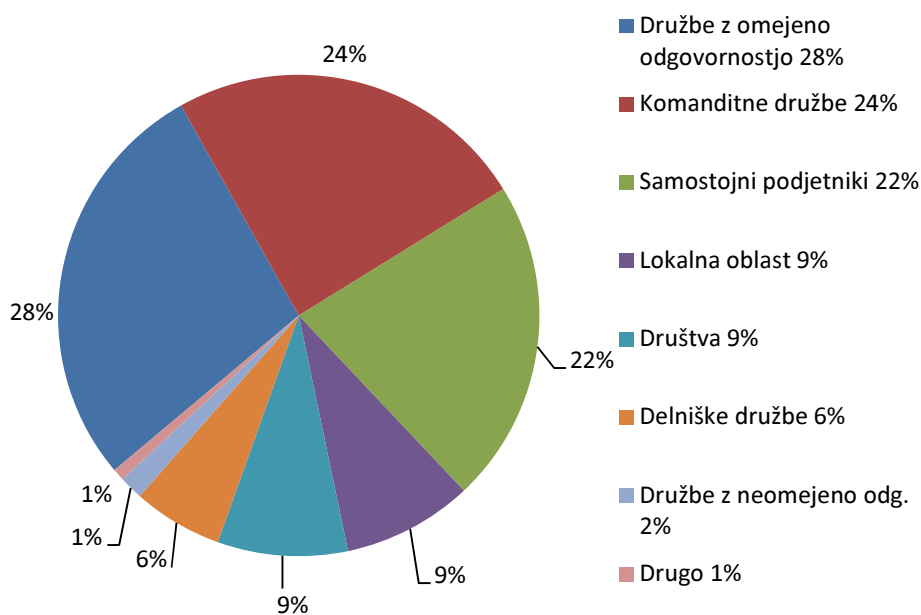
- 15 600 zaposlenih, ustvarjenih skupaj 111 300 delovnih mest,
- prihodki žičnic: 1,2 mrd €,
- investicije: 507 mio €, od tega 88 mio € v zasneževanje (vir: *Die Seilbahnen in Zahlen Winter 2014/2015*)

Organizacijske oblike

Glede na organizacijsko obliko je največ žičniških družb v obliki družb z omejeno odgovornostjo (28%), komanditnih družb (24%) in samostojnih podjetnikov (22%), delniških družb (6%), družbe z neomejeno odgovornostjo (*Offene Gesellschaft (OG)*) (2%) (podatki *Fachverband der Seilbahnen Österreichs*). Manjši delež so to še lokalne oblasti (9%), združenja (9%) in drugi (1%). To so podatki za delujoča podjetja. Od skupno 738 podjetij jih 104 (14%) ne deluje. To so večinoma (78%) samostojni podjetniki, nekaj pa je družb z omejeno odgovornostjo (10%) (Vir: Mag. Peter Winkler, *Fachverband der Seilbahnen*).

Večina podjetij je bila ustanovljena s strani lokalnih prebivalcev, ki so pogosto svoje deleže v podjetju prenesli na naslednje generacije.

Organizacijske oblike žičniških družb v Avstriji

Vir: Mag. Peter Winkler, *Fachverband der Seilbahnen*

Financiranje¹⁰

Zvezno ministrstvo za gospodarstvo, družino in mladino (BMWVJ) je odgovorno za strateško uporabo proračunskih sredstev za pomoč aktivnostim v turistični in rekreacijski industriji. Poleg

¹⁰ Avstrijsko veleposlaništvo je poslalo vabilo na srečanje ALPIN2 Tourismusinfrastruktur Berg und Skiregionen, na temo žičniške infrastrukture, ki bo sicer bolj komercialnega značaja, kot srečanje ponudnikov v žičniški industriji. Vendar bo po besedah g. Kegla iz avstrijskega veleposlaništva tema tudi izmenjava izkušenj za reševanje problemov, saj je tudi Avstrija imela v 70-tih letih težave v žičničarski industriji in je zato to srečanje priložnost za vse, ki so zainteresirani za razvoj žičnic v Sloveniji (Golte, 12-14 december).

zveznih proračunskih sredstev uporabljajo sredstva iz Programa za obnovo Evrope (ERP) in skladov Evropske unije za sofinanciranje.¹¹

Na zvezni ravni ima vseh devet avstrijskih dežel svoja proračunska sredstva za programe za razvoj turizma. Prispevki za turizem izhajajo iz sistema obveznih prispevkov, ki jih plačujejo turistična podjetja za razvoj moderne turistične industrije ob upoštevanju njenega gospodarskega, družbenega, kulturnega, etničnega in ekološkega vpliva. Nočitveni davek (*Ortstaxe*) je majhna pristojbina, ki jo plačajo turisti in ki je vključena v ceno njihove nastanitve. Krajevne skupnosti jo potem uporabijo za izgradnjo in vzdrževanje turističnih objektov.

Žičnice sodijo v pristojnost Ministrstva za promet, inovacije in tehnologijo, od katerega smo prejeli odgovor:

»Državnih subvencij ali drugih spodbud za žičnice ni na voljo, nekatere zvezne dežele pa podpirajo posamezne nove projekte.«

Podoben odgovor smo prejeli od Združenja žičničarjev pri avstrijski gospodarski zbornici:

»Država Avstrija definitivno ne daje subvencij za žičnice. Nekatero dežele dajejo spodbude za manjše, gospodarsko manj razvite žičnice.«

»Turistična taksa ni vir prihodka za žičniška podjetja, temveč financira turistično infrastrukturo in lokalne turistične organizacije«(vir: S.Huter, Ecosign).

Ker pa ima več kot 80% žičniških družb tudi nekaj občinskega (državnega, deželnega) lastništva, imajo na ta način dostop do ugodnih kreditov in drugih oblik podpore (glej primer Kützbühl).

Lastništvo

Iz zgodovinskih pričetkov razvoja smučišč v Avstriji, ko so sprva posamezni kmetje namestili žičniške naprave na svoje poletne pašnike, lokalni hotelirji pa so ponujali svoje smučarske šole, so se smučišča v Avstriji razvila v podjetja z deljenim lastništvom. Sčasoma so žičniška podjetja v nekaterih regijah začela konsolidirati in pridobivati večji nadzor nad celotno gorsko turistično dejavnostjo. Vendar pa je še vedno veliko smučarskih šol, ki so samostojna podjetja, in gorskih restavracij, ki so še vedno v lasti lokalnih družin, ki so bili prvotni kmetje. Trgovine in sposojevalnice opreme so dane v najem. Dobički od prodaje počitniških domov ostajajo v lasti lastnikov zemljišč (ne nosilcem projektov). Tako žičniška podjetja nimajo popolnega nadzora nad vso gorsko turistično dejavnostjo, niti dostopa do sistemskih virov prihodkov, kot je to značilno za lastnike integriranih smučarskih središč (v državah kot so Združene države Amerike, Kanada, Čile, Kitajska, itd.). Evropski model je bistveno drugačen in zahteva visoko stopnjo medsebojnega sodelovanja in usklajevanja med številnimi različnimi subjekti, ki je lahko dolgotrajno in zahtevno, predvsem zaradi različnih ciljev in možnosti financiranja med njimi (vir: S.Huter, Ecosign).

Žičniške naprave so večinoma v lasti žičniških družb. Za gradnjo in upravljanje je potrebno pridobiti koncesijo. Koncesijo mora podeliti pristojni organ¹² pri izpolnjenih zahtevah, ki jih določa Zakon o žičnicah (*Seilbahngesetz* 2003).

¹¹ Leta 2011 je Nacionalna uprava za turizem iz proračunskih sredstev namenila 29,1 mio € pomoči malim in srednjim podjetjem s pomočjo Avstrijske banke za razvoj turizma, 24,3 mio € organizaciji ANTO Naknadnih 8,5 mio € je Ministrstvo dodelilo v obliki individualnih subvencij za raziskavo in druge projekte. Poleg tega je bilo izdanih skupno 43,4 mio € iz sklada ERP za posojila malim in srednjim podjetjem v turistični industriji (vir: Trajnostni turizem v Alpah).

Zemljišča so ponekod v lasti žičniških družb, v glavnem pa v privatni lasti lastnikov zemljišč in so v uporabi na podlagi pogodb o služnostni pravici.

Zemljišča, na katerih se nahajajo smučarski tereni, so bila prvotno v lasti lokalnih kmetov, zato je bilo lastništvo zelo razdrobljeno. Sčasoma, da bi bolj učinkovito upravljali zemljišča, so se posamezniki lastniki združili v gorska združenja, v katerih imajo pogosto delež tudi lokalne skupnosti. Gorska združenja imajo tako bolj celosten pogled na razvoj uporabe zemljišč in skupaj tvorijo bolj centraliziran subjekt v pogajanjih o rabi zemljišč z žičniškimi podjetji (vir: S.Huter, Ecosign).

Lastniki zemljišč običajno dobijo nadomestilo za dodelitev pravice do dostopa, oziroma za služnostno pravico.

Občine so vsaj 20% lastnik v več kot 80% avstrijskih žičniških podjetjih (vir: S.Huter, Ecosign). Po pregledu lastništva nekaterih posameznih večjih družb je razvidno, da so v mnogih (delniških) družbah večji lastniki država, dežele in občine (Kitzbuehel, mesto lastnik 50%, Planai-Hochwurzen-Bahnen GmbH, dežela, država in mestna občina skupaj 89%, Turracher Höhe, dežela 46%).

Največja žičniška družba v Avstriji je delniška družba Bergbahn Kitzbuehel AG.

Največja zasebna žičniška družba v Avstriji je Schultz Gruppe, v lasti družine Schultz (vir: Die Unternehmerfamilie Schultz).

V večinski zasebni lasti je npr. še Katschbergbahnen GmbH, v lasti družine Bogensperger je 75% družbe.

Primeri žičniških družb

Bergbahn Kitzbuehel AG

Največja žičniška družba v Avstriji je Bergbahn Kitzbuehel AG. Glavni delničar je mesto Kitzbühl s 49,9% lastniškim deležem. Ostali delničarji so bližnje občine Kirchberg (1,2%) in Jochberg (0,6%), ter mali delničarji (48%). Prihodki družbe znašajo približno 43 mio € letno, zaposluje 274 ljudi (vir: Firmen abc.at). Družba je bila ustanovljena leta 1928 ob izgradnji žičnice Hahnenkammbahn. Dolga leta sta bila glavna lastnika dežela Tirolska s 15% deležem in mestna občina s 37% deležem. V 80-tih letih so se pričela dolga pogajanja in leta 1990 je dežela prodala svoj delež in sicer 13% mestu Kitzbühl in preostanek bližnjim občinam Kirchberg in Jochberg. Mesto je dolga leta znatno prispevalo k poslovanju družbe, tudi z brezplačno oddajo velike površine lastnih zemljišč. Na teh zemljiščih je dovolilo tudi številna zemeljska dela in gradnje. To udejstvovanje se je pogodbeno ovrednotilo in pri nakupu državnega deleža je bila izpostavljena zavezanost mesta k razvoju žičniške družbe in celotnega smučarskega središča. Mesto preko svojega velikega lastniškega deleža lahko nadalje uveljavlja svoj vpliv. Medsebojne povezave med mestom Kitzbuehel in žičniško družbo Kitzbuehel AG so bile v vseh letih zelo močne in večvrstne. Mesto prevzema garancije za velike kredite, mestna zemljiška posest, ki je na voljo žičniški družba, pa je za družbo velika konkurenčna prednost (povzeto po: Mitteilungsblatt der Stadtverwaltung).

Schultz Gruppe

V lasti skupine je 6 smučarskih središč in žičniških družb na Tirolskem in Koroškem (in sicer so to Bergbahnen Hochzillertal, Großglockner Resort Kals-Matrei, Skizentrum Sillian Hochpustertal, Skizentrum in St. Jakob in Deferegggen, Schigebiet Mölltaler Gletscher, Ankogelbahnen Mallnitz).

¹² Pristojni organ za vzpenjače, nihalne in kabinske žičnice je Zvezno ministrstvo za promet, inovacije in tehnologijo, pristojni organ za sedežnice in ne-javne žičnice je deželni glavar.

Oče družine Shultz je pričel s poslovanjem v dolini Zillertal in sčasoma so otroci prevzeli poslovanje ter kupili vse navedene žičniške družbe. Družba Schultz je tako poseben primer v Avstriji, kjer je za žičniško dejavnost sicer bolj značilno večje število posameznih podjetij, ki se poslovno povezujejo (skupaj tvorijo večja središča, omogočajo nakup skupne karte), vendar ostajajo posamezna podjetja samostojna. Takšen primer je Skiwelt Amadé, kjer se je sicer s povezovanjem oblikovalo veliko povezano smučarsko središče. Značilnost skupine Schultz je združevanje vse možne ponudbe turističnih storitev od žičniških družb do smučarskih šol, hotelov, restavracij, potovalnih agencij v okviru skupine. Poleg teh ima tudi lastno gradbeno podjetje, ki zagotavlja potrebno znanje za arhitekturno specifične projekte. Gre za koncept razvijanja smučarske destinacije, kot je značilen za ZDA, v okviru katerega družba obvladuje in razvija celotno vrednostno verigo. Tako s prihodki drugih storitev lahko financira tudi žičnice. Poleg poslovne zagnanosti ima družina Schultz tudi dobre politične povezave. Za povezavo dveh smučišč (Mattrei in Kals) je od Tirolske dežele dobila 10 mio € subvencij, in za izgradnjo smučarske vasi v Kalsu še 3 mio €. Prihodki skupine znašajo približno 80 mio € letno, zaposluje 700 ljudi (vir: *Die Unternehmerfamilie Schultz* in Firmen abc.at).

Planai-Hochwurzen-Bahnen Gesellschaft m.b.H.

Je samostojna žičniška družba, ki deluje v sklopu Skiwelt Amadé. Večinski lastnik je dežela Štajerska (62%), lastniki so še država Avstrija (23%), mestna občina Schladming (4%), občina Rohrmoos-Untertal (2%), banka (3%) in smučarska šola (1%) in preostali mali delničarji (5%). Družba v bilanci stanja med drugim izkazuje v aktivih (60 mio €) osnovna sredstva v višini 53 mio €, od tega 19 mio € zemljišča in zgradbe in 25 mio € naprave, v pasivi pa med drugim kapital v znesku 25 mio € in bančni dolg v znesku 26 mio € (vir: Firmen abc.at).

Dobratsch

Do 70-ih let prejšnjega stoletja je bilo smučišče Dobrač pomembno za regionalno gospodarstvo in je bilo celo prireditelj FIS tekmovanj v smučanju. Toda zmanjšanje snežne odeje v 80-ih letih je močno zmanjšalo tudi donosnost smučarskih naprav. Videti je bilo, da je edina možna rešitev postavitev infrastrukture za umetno zasneževanje. Ker žičničarji niso mogli sami financirati infrastrukture za zasneževanje, so bili odvisni od javnih investicij iz Beljaka. V letih 1995 in 1996 se je mestni svet odločil, da ne bo več investiral v umetno zasneževanje in bo denar namenil le osnovni smučarskim aktivnostim. Svojo odločitev je podkrepil z uredbo o varstvu voda. Do preobrata je prišlo leta 1996, ko je računsko sodišče v poročilu nasprotovalo zasneževanju zaradi zaščite voda. Računsko sodišče je v poročilu navedlo, da bi pretirana uporaba vode iz zaščitenih vodnih izvirov na gori Dobrač ogrozila preskrbo s pitno vodo v Beljaku. Leta 1998 je bilo smučišče dokončno zaprto (vir: Trajnostni turizem v Alpah).

Podatki o lastništvu koroških smučarskih podjetij (vir: Mag. Gerhard Eschig, WKK):

Večja smučišča:

Bad Kleinkirchheimer Holding AG:

48,49 % Tourismusholding, 6 % Družina Ronacher, ostalo mali delničarji

Bergbahnen Nassfeld Pramollo AG:

33,3 %, Tourismusholding, 29 % Hypo Alpe Adria International, ostalo privatni lastniki, med njimi 17 % Arnold Pucher, ostalo Grazer Wechelseitige

Bad Kleinkirchheimer Holding AG:

48,49 % Tourismusholding, 6 % Družina Ronacher, ostalo mali delničarji

Katschbergbahnen GmbH:

75,1 % Familienbesitz Bogensperger, 24,9 % Tourismusholding

Mölltaler Gletscher:

50 % Haselsteiner Privatstiftung, 50 % Družina Schultz Holding

Turracher Höhe:

45 % Land Steiermark, 27,8667 % Tourismusholding, ostalo privatni lastniki (lokalna turistična podjetja)

Großglockner:

10 % Fürst Alfons Günter, 80 % GBT-Skiholding GmbH, 10 % Hans Pichler Glocknerhof und Kaufhausgesellschaft GmbH & Co KG

Manjša smučišča:

St. Urbaner Skilifte:

v lasti občine

Klippitztörl:

100 % v privatni lasti Mag. Alois Hochegger

Koralpe:

v privatni lasti Riegler Dietmar

Goldeck:

v lasti podjetja Strabag

Weinebene Skilifte:

v lasti lokalne kmetijske skupnosti Agrargemeinschaft Gösslerhalt St. Gertraud.

2.3 Francija

Alpe v Franciji ustvarijo 78 % vseh nočitev v zimskem času. Francijo v zimskem času obiše 10 milijonov gostov. Z zimskimi športi se ukvarja 7 milijonov gostov, kar predstavlja kar 55 milijonov smučarskih dni, kar postavlja Francijo na prvo mesto med alpskimi državami. Žičnice ustvarijo 1150 mio € prihodkov letno. Žičnice zaposlujejo 18 000 ljudi, posredno pa nudijo zaposlitev še 120 000 ljudem (smučarske šole, gostinstvo, trgovine druge turistične storitve). Letne naložbe v smučišča v Franciji znašajo 300 mio € (vir: *Indicateurs et Analyses 2014*).

Upravljanje žičniških naprav je javna služba; če je lokalna skupnost ne izvaja sama v režiji, podeli koncesijo upravljalcu, ki je lahko pravna oseba javnega ali zasebnega prava oz. mešana družba (SEM), kar je opredeljeno v Zakonu o turizmu (9. člen). Smučarsko središče je generator ekonomske aktivnosti, ki prinaša direktne in indirektne koristi za lokalno prebivalstvo in lokalno ekonomijo in zato je prisoten močan javni interes. Po drugi strani pa upravjalci smučišč delujejo v konkurenčnem tržnem okolju. Usklajeno delovanje med interesi lokalnih skupnosti in interesi izvajalcev je ključno za dolgoročni razvoj smučarskih središč.

V Franciji deluje 220 upravjalcev žičnic. Približno 120 upravjalcev žičnic je koncesionarjev. To so zasebna podjetja, katerih lastništvo je lahko zasebno ali mešano (t.i. *Sociétés d'Economie mixte* - SEM). Približno 20 je mešanih in nekaj manj kot 100 je zasebnih podjetij.

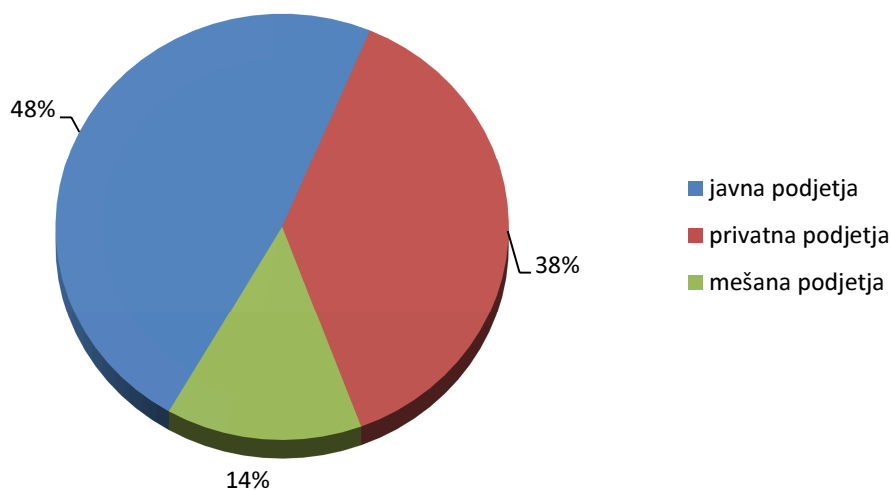
Družbe v 100 primerih delujejo v obliki javne službe. Izvaja jo lokalna skupnost sama (*Les régies*) oz. v obliki pravne osebe javnega prava. Te so v glavnem občinske, lahko pa se pristojnost za izvajanje prenese na druge nivoje (medobčinski sveti, združenja občin) ali mešana združenja (kjer so solastniki departmaji¹³, povezane občine) (vir: *Économie de gestion des domaines*).

Večino žičnic upravljajo javna podjetja. Zasebne družbe pa so tiste, ki ustvarijo največ prihodkov (vir: *Économie de gestion des domaines*).

¹³ Francija se deli na 26 regij (fr.: *région*), ki se delijo na skupno 100 departmajev (fr.: *département*).

Upravljalci žičnic so glede na organizacijsko obliko:
 48% javna podjetja,
 38% privatna podjetja
 14% mešana podjetja (SEM - z večinskim javnim deležem¹⁴).

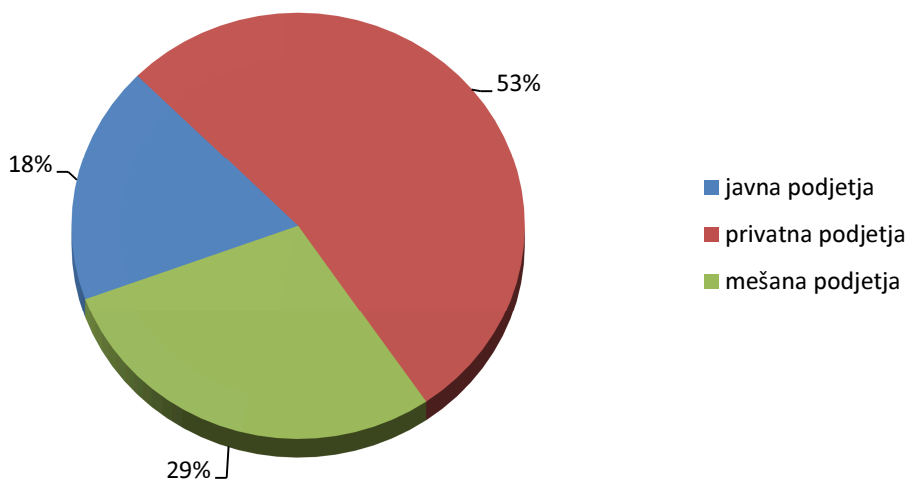
Število žičniških družb glede na organizacijsko obliko

Vir: *Économie de gestion des domaines*

Iz zgornjega grafa je razvidno, da skoraj polovico žičnic upravljajo javna podjetja. Vendar pa ta ustvarijo le 18% vseh prihodkov. Večino prihodkov, to je 82% ustvarijo zasebna in mešana podjetja skupaj, kar je razvidno iz spodnjega grafa:

Prihodki žičniških družb

¹⁴ SEM (société d'économie mixte) je družba (z omejeno odgovornostjo ali delniška), kjer je javni delež v kapitalu 51 do 85 %.

Vir: *Économie de gestion des domaines*

Financiranje

Javno financiranje: Franciji je turizem v deljeni pristojnosti, zato obstaja poleg proračunskih tudi veliko drugih virov sredstev in pristojnih ministrstev (poleg ministrstva za gospodarstvo še npr. za kmetijstvo in regionalni razvoj, kulturo, okolje in promet, notranje zadeve, mladino in šport itd.), kot tudi davčnih spodbud za izdatke (DDV, davčne oprostitve) in prispevkov s strani krajevnih oblasti, predvsem regij (vir: Trajnostni turizem v Alpah).

Druge oblike financiranja so: komercialno-kreditno financiranje s strani bank, lastniško financiranje s strani lastnikov (npr. največja žičniška delniška družba je s kotacijo na borzi pridobila znatna sredstva za investicije, glej primer Compagnie des Alpes).

Primeri žičniških družb

Compagnie des Alpes je med svetovno največjimi smučarskimi družbami, saj združuje 14 smučarskih centrov z skupaj 542 smučarskimi napravami in ustvari 14 mio smučarskih dni na leto (vir: Laurent Vanat). Po organizacijski obliki je delniška družba in sicer je hčerinska družba državne finančne institucije Caisse des dépôts et consignations, ki je 39,1% lastnik Compagnie des Alpes. Ukvarja se z upravljanjem smučarskih središč in zabavišnih oz. tematskih parkov. Podjetje je ustanovila Caisse des dépôts et consignations leta 1989 z namenom združitve francoskih smučišč. Leta 1984 se je družba uvrstila na pariško borzo, z izdajo delnic pridobljen kapital pa je porabila za intenzivno investiranje v francoska smučišča. Delež ima v podjetjih, ki upravljajo številna smučišča.¹⁵ Poleg francoskih smučišč je družba imela v lasti tudi 20% delež v švicarskem smučarskem središču Verbier in 41% delež v žičniški družbi Saas Fee. Oba deleža je leta 2009 prodala, in sicer je Téléverbier prodala občini (Commune de Bagnes) za skoraj 14 mio €. Danes je tržna vrednost podjetja kar 238 mrd € (vir: societe.com).

Sofival (Société financière de Val d'Isère) je primer zasebnega podjetja, kjer ima večinski delež (58%) družina Blas (vir: L'echo touristique). Podjetje upravlja smučarska središča Val d'Isère, Morzine-Avoriaz in Valmorel. Združuje 4 smučarske centre z skupaj 145 smučarskimi napravami in ustvari 4 mio smučarskih dni na leto (vir: Laurent Vanat). Začetki podjetja segajo v čas, ko so se prebivalci Val d'Isère zavzeli, da bi v letovišču Val d'Isère razvili sodoben smučarski center. Bernard Blas je leta 1956 ustanovil žičniško družbo Société des téléphériques de Val d'Isère (STVI), iz katere se je kasneje oblikovala delniška holdinška družba Sofival, ki danes upravlja hčerinske družbe, ki vključujejo podjetje za vzdrževanje in gradnjo žičnic Montaval, podjetje za avtobusno omrežje v zimskem času Valbus, smučarsko središče DSV (Valmorel), kjer je večinski (75%) delničar, smučarsko središče DSR (La Rosiere), kjer je prav tako večinski lastnik in smučarsko središče SERMMA (Morzine-Avoriaz), kjer je postala lastnik 38% deleža v letu 1997. Ima tudi 8,5% delež v podjetju Compagnie des Alpes. Danes je tržna vrednost družbe več kot 10 mrd € (vir: societe.com).

La Société des Trois Vallées je mešana javno-zasebna družba (SEM).

Upravlja smučarsko središče, ki je po številu kilometrov prog največje v Franciji in med največjimi na svetu (vir: Wikipedia). Upravlja 8 smučišč.¹⁶ Največji lastnik z 75% deležem je Conseil général de Savoie¹⁷, ki deluje preko družbe Savoie Stations Participation (vir: Fédération

¹⁵ To so: La Plagne, Tignes, Val d'Isère, Les Arcs Peisey-Nancroix Vallandry, Les Menuires, Grand Massif Développement Flaine, Meribel Alpina Méribel, Compagnie Du Mont-Blanc Chamonix, Serre Chevalier Saint-Chaffrey, Serre Chevalier Ski Développement In Deux Alpes Loisirs.

¹⁶ To so: Les Menuires, Saint-Martin-de-Belleville, Courchevel, Méribel, La Tania, Brides-les-Bains, Val Thorens in Orelle

¹⁷ Conseil Général oz. skupščina oz. predstavniški organ departmaja, torej višjega administrativnega nivoja.

des Epl), ustanovljene leta 1995. Drugi lastniki so še : občine La Perrière, Les Allues, Saint-Bon-Tarentaise, Saint-Martin-De-Belle, D'orelle in banke Banque populaire des Alpes, Banque de Savoie, Caisse d'épargne des Alpes, Crédit agricole des Savoie, Dexia Crédit local. Zgodovina podjetja sega v leto 1946, ko je bila ustanovljena Javna služba treh dolin (Service public des trois vallées), ki se je preoblikovala v mešano družbo, v kateri je Conseil général de Savoie pričela z vlaganji v razvoj. Tako je že leta 1946 nastalo središče Courchevel, sledil je Meribel-Mottaret leta 1972 in La Tania v 1990 v povezavi z zimskimi olimpijskimi igrami leta 1992 v Albertvillu.

Labellemontagne (S.A) združuje 5 smučarskih centrov s skupaj 124 smučarskimi napravami in ustvari 2 mio smučarskih dni na leto (vir: Wikipedia in Laurent Vanat).

Primeri različnih načinov financiranja smučarskih centrov

(vir : odgovor B. Čokl¹⁸)

Val D'Allos: (povezan s smučarskim centrom Praloup – Južne Francoske Alpe)

Pooblaščen organizator smučišča: skupnost več krajevnih skupnosti (občina) in departma

Upravljalec smučišča z napravami: zasebna družba

Tip pogodbe: koncesija s plačilom najemnine za smučišče in smučarske naprave, ki se določi na osnovi pogajanj

Financiranje žičniških naprav: 100% s strani pooblaščenega organizatorja in drugih javnih ustanov (občina, departma, regija vsak po 1/3)

Financiranje smučarskih prog in zasneževanja: 100% s strani pooblaščenega organizatorja in drugih javnih ustanov (občina, departma, regija vsak po 1/3).

Les Deux Alpes

Pooblaščen organizator smučišča: skupnost krajevnih skupnosti (občina) Les 2 Alpes

Upravljalec: zasebna družba

Tip pogodbe: koncesija s plačilom najemnine za smučišče in smučarske naprave, ki se določi na osnovi pogajanj

Financiranje žičniških naprav: 100% s strani upravljalca

Financiranje programov zasneževanja: 50% pooblaščen organizator smučišča (občina) in 50% upravljalec.

Chamrousse (Grenoble)

Pooblaščen organizator smučišča: občina Chamrousse

Upravljalec: javno podjetje (zavod)100% / občina Chamrousse

Tip pogodbe: koncesija s plačilom najemnine

Financiranje žičniških naprav: 100% pooblaščen organizator smučišča

Financiranje zasneževanja: 100% pooblaščen organizator smučišča.

Courchevel (3 doline):

Pooblaščen organizator smučišča: departma Savoie

Upravljalec: družba z mešanim kapitalom (departma, banke)

Tip pogodbe: koncesija z najemno pogodbo, ki se določi s pogajanj

Financiranje žičniških naprav: mešano (upravljalec + departma)

Financiranje zasneževanja: mešano (upravljalec + departma).

¹⁸ Direktor Boštjan Čokl, iz podjetja MPM Engineering, v sodelovanju z družbo Leitner, načrtuje ureditev sodobnega smučarskega središča nad Bohinjsko Bistrico, Bohinj 2864.

Les Arcs:

Pooblaščen organizator smučišča: skupnost krajevnih skupnosti (občina)

Upravljalca: Compagnie des Alpes (zasebna družba s sredstvi, ki so bila zbrana tudi delno iz javnih sredstev, danes pa je to delniška družba, ki kotira na francoski borzi).

Tip pogodbe: koncesija z najemno pogodbo, ki se določi s pogojem

Financiranje žičniških naprav: Compagnie des Alpes (zasebno in delno z javnimi sredstvi)

Financiranje zasneževanja: Compagnie des Alpes (zasebno in delno z javnimi sredstvi).

2.4 Italija

Italijanski alpski lok sestavlja 7 dežel (Ligurija, Piemont, Dolina Aoste, Lombardija, Veneto, Trentino-Gornje Poadižje/Južna Tirolska, Furlanija-Juljska krajina), 23 pokrajin in 1756 občin¹⁹ (vir: Trajnostni turizem v Alpah). Gorske regije ustvarijo pribl. 13% vseh nočitev v Italiji.²⁰

V Italiji je približno 251 smučarskih centrov s skupaj 1464 smučarskimi napravami. Čeprav obstaja nekaj velikih smučarskih območij z večjim številom naprav (npr. Sestriere, Dolomiti Superski), obstaja še veliko število majhnih smučišč z eno do tremi napravami (vir: *Data and Elaboration on the Italian Alpine and Pre-Alpine Ski Stations*).

Italija ustvari približno 23 milijonov smučarskih dni letno in s tem sodi med vodilne smučarske države v svetu.

Največ smučarskih centrov je v deželi Piemont in Poadižje/Južna Tirolska, in sicer 108.

Primer načinov financiranja smučarskih centrov v deželi Furlaniji – Juljski krajini (vir : odgovor B. Čokl):

»Dežela je za gospodarjenje in graditev žižnic, smučišč in zasneževanja ustanovila podjetje Promotour d.d., ki je 100% v lasti dežele. Na ta način je lahko, zaradi nekonkurenčnosti in izgub, tudi lastniško posegla v več smučarskih centrov (Zoncolan, Forni di Sopra, Piancavallo, Tarvisio) ter nazadnje še v Sella Neveo. Nove investicije so se v centrih financirale različno :

- del iz evropskih programov (objectivo 2) do 60%,
- del direktno z nepovratnimi sredstvi od dežele,
- delno s krediti bank, ki so direktno povezane z deželjo.

Od leta 2007 do 2011 je v Sella Neveo investirala 34 mio € v dve popolnoma novi žičniški napravi, v kompleten sistem zasneževanja, ter v 3 nove smučarske proge, vse je bilo 100% financirano. Letos, konkretno mesecu novembru, ustanavlja t.i. Agencijo, ki bo upravljala s temi smučarskimi centri, saj družba Promotour d.d., ki je v 100% lasti dežele, zakonsko ne sme več kot 2 leti pokrivati velikih izgub. Z ustanovitvijo nove oblike pa se zagotavlja nadaljnjo delovanje centrov, ki so pomembni za samo deželjo Furlanijo- Juljsko Krajino.«

¹⁹ Nekatere občine opravljajo določene dejavnosti v združeni obliki in s tem ustvarjajo nadaljnjo upravno raven med občinsko in pokrajinsko. Gre za:

- gorske skupnosti (78 na območju Alp v Italiji)
- okrajne skupnosti (*Bezirksgemeinschaft*) (8, vse v Avtonomni pokrajini Bolzano)
- dolinske skupnosti (16, vse v Avtonomni pokrajini Trentino)
- združenja občin (29 v alpskem loku)
- metropolitanska območja (Torino in Trst). (Vir: Trajnostni turizem v Alpah).

²⁰ Leta 2010 so nočitve v nastanitvenih strukturah italijanske gorske regije znašale 12,8 % nacionalnega povprečja, kar je poneslo gorsko regijo na tretje mesto med vsemi italijanskimi turističnimi destinacijami (takoj za morjem in mesti kulturne dediščine) (Vir: Trajnostni turizem v Alpah).

Podatki za Trentino:

»V naši regiji so žičniška podjetja privatna ali delno privatna. Javna podjetja so zelo redka. Obratovanje žičnic je javna služba za katero je potrebna koncesija.²¹ Med solastniki žičniških družb so tudi lokalni prebivalci, lokalna podjetja in turistične organizacije. Zemljišča so tako v javni kot v privatni lasti, lahko se žičniškim podjetjem prodajo ali dajo v najem. Žičniška podjetja se ne financirajo iz turistične takse. Subvencije se podeljujejo skladno z regulativo EU.«(vir: odgovor A.Conci).

Glede **javnega financiranja** lahko navedemo še primere dobre prakse iz dopisa Združenja slovenskih žičničarjev, z dne 4.1.2013, kot sledi:

»Južna Tirolska

V prvih letih po investiciji subvencioniranje izgube od 7% letno do skupne vrednosti 75% celotne investicije v odvisnosti od razvitosti centra in interesa za razvoj gorskega turizma na lokaciji.

Trentino

100% subvencioniranje investicij v dodatno zasneževanje, subvencioniranje investicij v žičniške naprave v odvisnosti od razvitosti področja od 50% navzgor.

Furlanija-Julijska krajina

Dežela je za gospodarjenje in graditev žičnic, smučišč in zasneževanja ustanovila firmo Promotur. Za novogradnje zagotavlja tudi do 100% nepovratnih sredstev. Do pred kratkim je subvencionirala tudi investicijsko vzdrževanje naprav, vendar je sedaj firma finančno toliko močna, da lahko tekoče in investicijsko vzdrževanje financira sama. Italija je iz strukturnih skladov EU za deželo Furlanijo-Julijsko krajino del sredstev namenila tudi investicijam v turistično infrastrukturo.»

Na smučišču Kronplatz, Južna Tirolska vsi, ki se ukvarjajo z nastanitvijo turistov, prispevajo delež prihodka za razvoj žičnic.

Glede **javnega financiranja turizma** na splošno lahko navedemo še podatke iz študije Trajnostni razvoj v Alpah:

»Finančna pomoč turizmu v Italiji zajema nepovratna sredstva in subvencionirane kredite. Financiranje je lahko neposredno in posredno, to so sredstva namenjena neposredno za specifične projekte ali dodeljena preko obstoječih lokalnih institucij. Upravičenci niso samo

²¹ Koncesija za žičniško napravo se lahko podeli z:

- odločitvijo župana, če se nahaja žičnica na območju neke občine,
- odločitvijo predsednika uprave province po izvedenskem mnenju, če se nahaja naprava med dvema občinama,
- odločitvijo uprave regije po izvedenskem mnenju navzočih, če se razprostira žičnica čez dve pokrajini in
- odločitvijo ministra za promet po izvedenskem mnenju iz strani zainteresiranih, če je več interesentov.

Pravila za dodeljevanje koncesij za stoječe, nihajne žičnice ter vlečnice skupaj z vlečnicami za sankarje in žična dvigala so določena z državnim zakonom. Državni zakonodajci za dodeljevanje koncesij so posamezne upravne enote dodale lastne zahteve, ki veljajo samo na področju tiste upravne enote. Z dodatnimi pogoji za dodeljevanje koncesije so obravnavana nekatera posebna področja zaščite narave, posebnih zahtev in drugo. Po pridobitvi koncesije dobijo te naprave status javnega prevoznega sredstva ter s tem vse prednosti in naloge, ki jih država in posamezne upravne enote določajo za javna prevozna sredstva. Ker je žičniška naprava s koncesijo javno prevozno sredstvo ima prednost v postopku pridobivanja dovoljenj za gradnjo, saj je že v postopku pridobivanja koncesije bila ugotovljena njena potrebnost in utemeljenost. S koncesijo so natančno določena vsa dovoljenja, ki jih mora upravljavec naprave pridobiti pred samim obratovanjem (vir: Predlog zakona o žičniških napravah za prevoz oseb).

zasebna podjetja ampak tudi posamezna gospodinjstva in institucije. Glavni viri finančnih sredstev so:

- Evropska unija – financira mala in srednja podjetja ali sofinancira razvojne projekte za turizem v glavnem s pomočjo strukturnih skladov (npr. Evropski sklad za regionalni razvoj, Evropski socialni sklad, Evropski garancijski in usmerjevalni sklad za kmetijstvo in druge evropske pobude kot so Interreg, Leader+, Urban in EQUAL);
- italijanska vlada – financira zasebna podjetja preko industrijskih skladov in družine glede na dohodek s počitniškimi vavčerji, pa tudi s pomočjo olajšav za bančne kredite;
- banke – nudijo subvencionirane kredite, ki jih sofinancirajo državni projekti (npr. projekt "Italia in Turismo");
- javne institucije (regionalne, pokrajinske, lokalne) - financirajo projekte z javnimi razpisi;
- druge institucije, fundacije, bančne fundacije, podjetja ali združenja.«

2.5. Nemčija

Alpski turizem je pomemben del turizma na Bavarskem. Bavarska je kot destinacija sicer znana po celoletni sezoni. Okoli 60 % nočitev na Bavarskem ustvarijo v toplejši polovici leta, 40 % pa v zimski sezoni. Leta 2011 so Bavarske Alpe beležile približno 32 milijonov nočitev, ki so prispevale k BDP-ju s 3,94 milijardami € in 65.700 delovnimi mesti.

Tudi na Bavarskem, kot v ostalih alpskih državah, predstavljajo žičnice gonilno silo za lokalno gospodarstvo. Pomembni niso samo prihodki od smučarskih kart, temveč tudi prihodki iz povezanih storitev (nočitve, gostinstvo, trgovina) ter ustvarjena delovna mesta. Prihodki žičnic predstavljajo 14% prihodkov zimskega turizma, 86% pa ustvarijo ostale dejavnosti, ki so povezane z žičnicami. Zimski uporabniki žičnic tako prinesejo letno 382 mio € prihodkov. Multiplikator prihodka je ocenjen na 4,2 (vir: *Wirtschaftliche Effekte durch Seilbahnen im Winter in Deutschland*). Skupaj žičnice privabijo 10 mio gostov letno.

V Nemčiji obratuje 1796 žičnic, od tega 173 žičnic in vzpenjač in 1623 vlečnic in manjših naprav. V primerjavi s sosednjimi alpskimi državami je v Nemčiji znatno večji delež manjših naprav (skoraj 90% vseh naprav). 20% žičnic obratuje samo poleti, 80% pa v obeh sezonah. Letno število smučarskih dni je 5,6 mio.

Največ žičnic je na Bavarskem (65%). Samo na Bavarskem žičniške naprave letno prevozijo 80 mio gostov (vir: *Seilbahnen in Bayern*).

Nemška žičniška podjetja zaposlujejo 1200 redno zaposlenih in še enkrat toliko sezonskih delavcev. Letno investirajo približno 25 mio €. (vir: *Nur fliegen ist höher*).

Žičniška podjetja so večinoma privatna podjetja. Velikost podjetij se giblje od majhnih podjetij, kjer je žičniška dejavnost dopolnilna sezonska dejavnost z nekaj zaposlenimi za določen čas, do velikih podjetij z več sto zaposlenimi, v organizacijski obliki delniških družb ali družb z omejeno odgovornostjo (vir: *Seilbahnen.de*).

Glede javnega financiranja turizma študija Trajnostni razvoj v Alpah navaja naslednje:

»Bavarska vlada uveljavlja finančne spodbude v okviru evropskih predpisov za okrepitev konkurenčnosti v pretežno malih in srednjih podjetjih v turističnem sektorju (Bayerisches Regionales Förderprogramm für die Gewerbliche Wirtschaft) ter javne infrastrukture v strukturno in gospodarsko šibkejših regijah (Bayerisches Regionales Förderprogramm für die Gewerbliche Wirtschaft). Glavni cilj spodbud za investicije v turističnem sektorju je izboljšanje kakovosti turistične ponudbe.

Kot prvo je podpora namenjena investicijam za modernizacijo in racionalizacijo, velja pa tudi za izboljšanje ponudbe in gradnjo novih objektov za spodbujanje podaljšanja sezon in tudi za odzivanje na specifične potrebe (npr. kulture, ljubiteljev narave in športa, ipd.).

Druga pomembna pomoč je namenjena marketingu lokacij. Bavarsko ministrstvo za gospodarstvo sofinancira marketinške dejavnosti državne marketinške organizacije Bayern Tourismus Marketing GmbH kot tudi regionalnih turističnih združenj.

Na občinski ravni smejo občine z velikim turističnim prilivom pobirati nočitveni davek. Ta davek zbirajo nastanitveni obrati in ga uporabljajo lokalne skupnosti za namestitev in vzdrževanje turistične infrastrukture.«

Glede javnega financiranja žičnic študija Trajnostni razvoj v Alpah navaja naslednje:

»Leta 2009 so na Bavarskem uvedli začasen program financiranja za izboljšanje žičničarske infrastrukture v majhnih smučarskih središčih. Cilj programa je obnova preko 20 let starih vlečnic in pomožne infrastrukture, ki jo pogosto uporabljajo lokalne in regionalne smučarske organizacije. Predpogoj je celoletna uporaba (tudi za poletni turizem).«

2.6 Švica

Švica je že dolga leta med najbolj poznanimi smučarskimi destinacijami na svetu in tudi vodilna v gradnji smučarskih naprav. Turizem ustvari približno 3% BDP, gorski turizem približno polovico tega. Alpe prekrivajo okoli 60 % celotnega ozemlja. Skupno je v letu 2010 na Alpe odpadla približno polovica vseh nočitev v Švici. Pomembna je tako zimska kot poletna sezona. Pomembna infrastruktura, ki je potrebna za razvoj turizma, so žičnice.

Osnovni podatki o žičnicah za leto 2013 so naslednji:

- 370 žičniških podjetij, ki upravljajo žičnice, vzpenjače in vlečnice,
- 2470 žičniških naprav (876 žičnic in vzpenjač, 1594 vlečnic in manjših naprav),
- 24 mio smučarskih dni (od skupno približno 173 mio prevozov, ki jih ustvarijo skupaj letno Avstrija, Francija, Italija, Nemčija in Švica),
- približno 15% smučarskih prog je umetno zasneževanih (švicarska smučišča ležijo v višjih legah kot avstrijska in nemška),²²
- 10 000 zaposlenih pri žičnicah in dodatno 3500 v storitvah (hotelirstvo, restavracije ipd.),
- letni prihodki žičnic: 1 mrd €,
- investicije letno: 400 mio € (vir: Fakten und Zahlen 2014).

Od skupno 370 žičniških podjetij jih 20% večjih ustvari približno polovico skupnih prihodkov.

Leta 1991 je delovalo v Švici 673 žičniških podjetij, število pa se je zmanjšalo zaradi združitvev, pa tudi propada manjših žičnic.

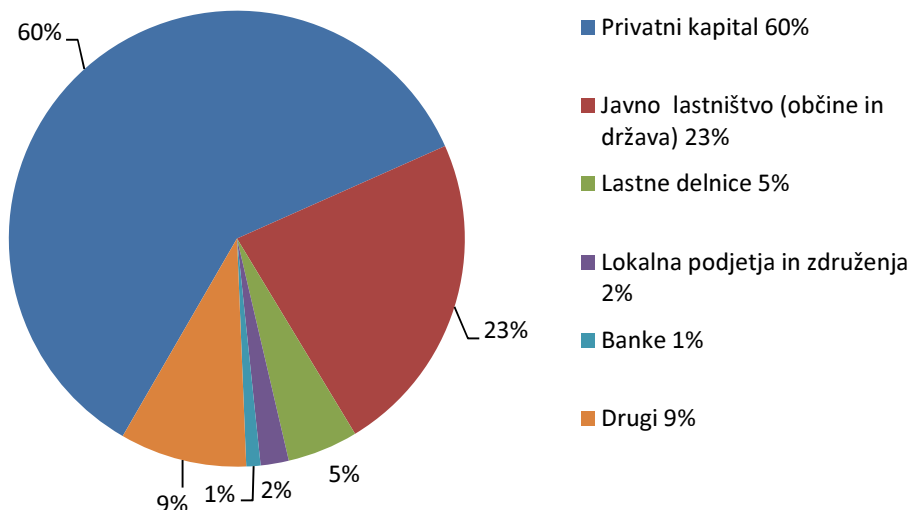
Število smučarskih dni je v vseh alpskih državah (od leta 2003) rastlo po povprečni letni stopnji 0,4% letno, v Švici pa je rahlo upadlo (za 1,7% letno), kar pripisujejo predvsem močnemu švicarskemu franku.

Največja smučišča glede na število smučarskih dni so Zermatt, Davos, Adelboden, St.Moritz, Verbier, Jungfrauregion, Gstaadt region, Laax (vir: *Fakten und Zahlen*).

²² Povprečna nadmorska višina smučišč v Švici je 2068 m, v Avstriji 1789m, v Nemčiji 1277m (vir: Die Zukünftige Investitionshilfe-Förderpolitik für Bergbahnen in der Zentralschweiz).

Lastniška struktura

Večina žičniških družb je v privatni lasti (77%), zaradi posebnega pomena žižnic kot turistične infrastrukture pa je 23% lastništva švicarskih žičnic v javni lasti (občine 18%, kantoni 1% in država 4%) Bolj podroben prikaz lastništva je naslednji:

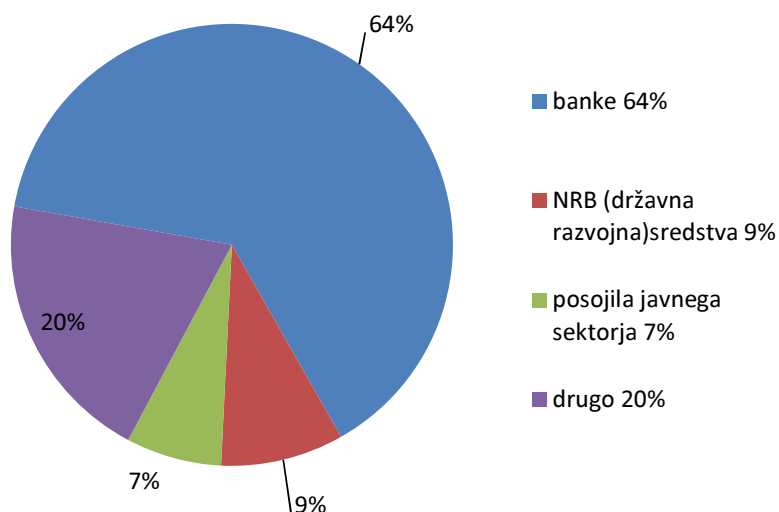
Vir: *Fakten & Zahlen zur Schweizer Seilbahnbranche, Ausgabe 2012.*

Po podatkih iz študije, ki so jo opravili na Univerzi v Luzernu v letu 2013 in je zajela 46 žičniških podjetij s skupno 240 mio € osnovnega kapitala, imajo žičniška podjetja delniško strukturo z naslednjimi značilnostmi: največjih 5 velikih lastnikov ima skupaj približno 41% kapitala. Ti predstavljajo močan del stabilne delniške strukture. Preostalih 59% delničarjev pa tvori široko delničarsko bazo, sestavljeno iz več sto ali tisoč majhnih delničarjev. Veliko število delničarjev za delniško družbo predstavlja pomemben vir financiranja, saj z velikim številom majhnih zneskov zbere velika kapitala sredstva. Veliko število delničarjev sicer lahko pomeni nasprotujoče si interese med cilji delničarjev in cilji (vodstva) družbe, vendar v primeru švicarskih žičnic ocenjujejo, da gre pri njihovih malih delničarjih za zveste stranke, ki nudijo družbam vso podporo. (vir: *Fakten & Zahlen zur Schweizer Seilbahnbranche, Ausgabe 2014.*)

Financiranje

Financiranje žičnic ima svoje posebnosti, ki vplivajo na načine, s katerimi morajo švicarska žičniška podjetja pridobiti približno 400 mio € za investicije letno. Kot tudi drugod, ima financiranje žičnic svoje posebnosti, ki financiranje otežujejo. Gre za dejavnike kot so neenakomerno letno poslovanje z močno zimsko sezono, močna odvisnost od podnebja in vremena, soodvisnost s turistično razvitostjo področja, povezanost z okoljem, visoke in nihajoče investicijske potrebe, dolgi investicijski cikli, pogosto samo ekonomski vidik ni edini, povezanost z javnimi storitvami in javnim dobrom, in podobno (več o financiranju švicarskih žičnic: Prof. Dr. Christoph Lengwiler).

Financiranje žičniških družb v Švici

Vir: *Fakten & Zahlen zur Schweizer Seilbahnbranche, Ausgabe 2014*

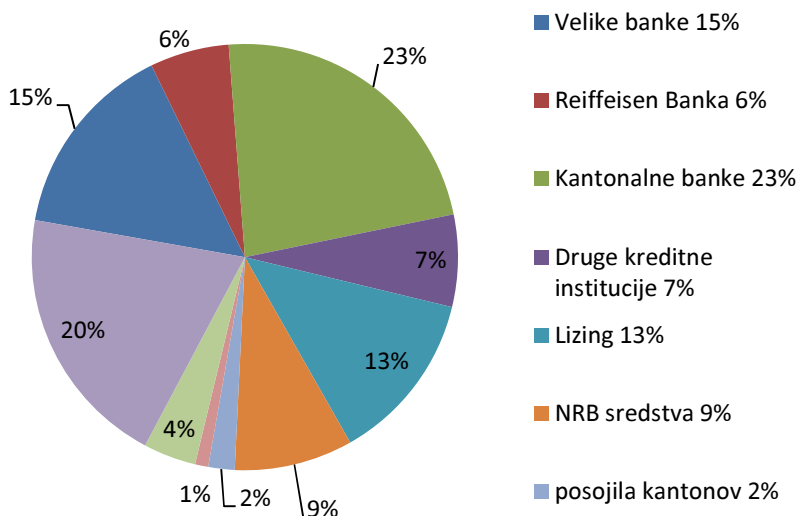
Prevladujoč način financiranja žičnic so bančni krediti, predvsem s strani velikih in kantonalnih bank, ki predstavlja približno 64 % virov financiranja. Nekoliko je v zadnjem času porastel delež lizinga, ki prispeva približno 7%. Dokaj pomemben vir financiranja (9%) so državna sredstva iz programa Nove regionalne politike (*Neue Regionalpolitik des Bundes*²³).

Posojila države, kantonov in občin, ki so običajno z nizko obrestno mero ali brezobrestna, so pomemben vir financiranja le za manjše in gospodarsko manj zmožne žičnice (skupaj 7%). (vir: *Fakten & Zahlen zur Schweizer Seilbahnbranche, Ausgabe 2012 in Banken spielen fuer die Bergbahnen eine Tragende Rolle*).

Bolj podrobno prikazuje vire financiranja naslednji graf:

²³ Prej so se ta sredstva dodeljevala v skladu z zakonom o pomoči investicijam (*Investitionshilfegesetz IHG*)

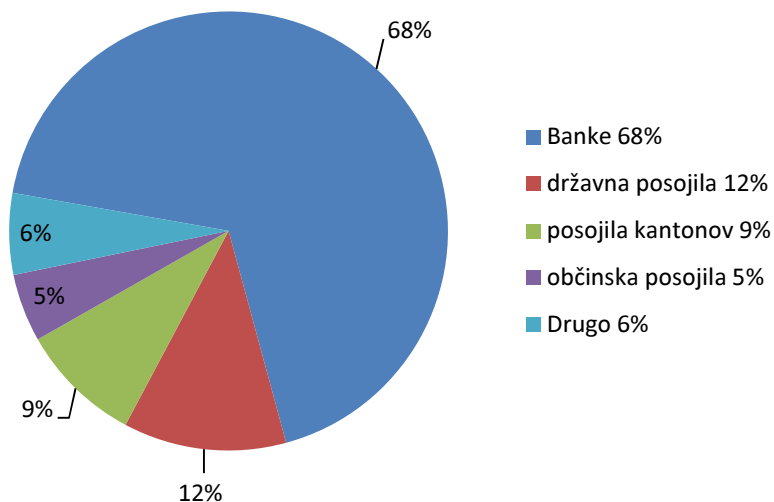
Viri financiranja

Vir: *Fakten & Zahlen zur Schweizer Seilbahnbranche, Ausgabe 2014*

Podatki že omenjene študije, ki so jo opravili na Univerzi v Luzernu v letu 2013 in ki je v tem poglavju zajela 53 žičniških podjetij, ki so imela skupaj 540 mio € kreditov, kažejo naslednjo sliko virov kreditov:

Financiranje s krediti

Vir: *Fakten & Zahlen zur Schweizer Seilbahnbranche, Ausgabe 2014*

Banke so prispevale 68% kreditov, od tega so bile to v največji meri kantonalne banke in 2 veliki privatni banki. Znatno delež posojil pa je prispeval tudi javni sektor (občine, kantoni in država).

Glede **javnega financiranja turizma** študija *Trajnostni razvoj v Alpah* navaja naslednje: »Konfederacija podpira turistični sektor z dvema orodjema: zakonom *Innotour* in *Novo regionalno politiko (NRP)*. *Innotour* je zvezni zakon, ki spodbuja inovacije in sodelovanje na

področju turizma. Nudi finančno pomoč inovativnim projektom za turizem. Turistični projekti na regionalni ravni z močnim vplivom na gospodarstvo prejemajo sredstva Nove regionalne politike. To je politika, ki jo sofinancirajo konfederacija in kantoni s sredstvi od davčne reforme RPT; zvezna sredstva se prerazporedi kantonom in so na voljo za raznovrstne projekte. Konfederacija je odgovorna za določanje in pregled okvirnih pogojev za različne opredeljene cilje (gospodarstvo, mednarodni odnosi, zdravje, turizem itd.). Nova regionalna politika (NRP) želi okrepiti konkurenčnost gorskih, podeželskih in obmejnih območij z ustvarjanjem dodane vrednosti regij. Na ta način prispeva k ustvarjanju in ohranjanju delovnih mest v regijah, ohranja razpršeno poselitev in zmanjšuje razlike med regijami. Regionalna konkurenčnost je okrepljena s spodbujanjem medregionalnega in mednarodnega sodelovanja, s poenostavitvijo struktur in razvijanjem regionalnih proizvodov. Čeprav je Nova regionalna politika zvezna politika, so njeni glavni nosilci kantoni, saj bolje in globlje poznajo svoj teritorij. Na osnovi izvedbenih programov in programskih konvencij s Konfederacijo kantoni izbirajo in uvajajo projekte, ki bodo deležni pomoči NRP, in nudijo pomoč med samim izvajanjem projektov. Odločajo o razvrščanju kantonskih in zveznih sredstev. Zvezna finančna sredstva morajo dopolniti enakovredni kantonski prispevki. NRP nudi v glavnem dve vrsti finančne pomoči: pribl. 40 milijonov švicarskih frankov letno v obliki nepovratnih sredstev in 50 milijonov švicarskih frankov letno v obliki naložb v vračljiva posojila za projekte, usmerjene v razvoj infrastrukture in povečanje privlačnosti regije. Obstajajo tudi davčne olajšave za podjetja, ki pospešujejo ustvarjanje delovnih mest.«

Kantoni in občine so odgovorni za turistično politiko na nižji ravni. Kantoni upravljajo tudi razne turistične pristojbine, ki jih uporabljajo med drugim za financiranje promocije kantonskih turističnih lokacij. Te pristojbine so: turistični davek (*taxe de séjour*), nočitveni davek (*taxe d'hébergement*) in davek na promocijo (*taxe de promotion économique*). Na ta način posredno skrbijo za razvoj turističnih dejavnosti, tudi smučišč, nikjer pa nismo zasledili, da bi bil turistični davek direkten vir financiranja žičnic.

Švicarske žičnice so bile po podatkih iz leta 2001 v večini globoko zadolžene, kar 35% je bilo takih, kjer je bilo razmerje med dolžniškim lastniškim in lastniškim kapitalom večje kot 50% (po starejših podatkih iz študije Univerze v St.Gallenu iz leta 2001). Kar približno 23% je bilo takih, ki so imele resne težave pri poslovanju zaradi prezadolženosti in premajhnih gotovinskih tokov. Sprejeta je bila regionalna strategija investicijske pomoči in podpore s strani države (leta 2004). Podjetja so bila razdeljena na različne kategorije glede na njihovo finančno stanje, in sicer je bilo 42% podjetij v finančnih težavah, zelo prizadetih podjetij v hudih težavah je bilo 23%, podjetij s nizkimi prihodki, ki pa so bila uspešna je bilo 9%, močnih, mednarodno konkurenčnih podjetij pa je bilo 26%. Za vsako skupino je bilo opredeljeno, za kakšne namene glede na njihovo stanje in potrebe, lahko pridobijo brezobrestna sredstva in subvencije (več o tem v dokumentu *Die Zukünftige Investitionshilfe-Förderpolitik für Bergbahnen in der Zentralschweiz*).

Za žičniško panogo je bil izdelan Priročnik za financiranje (*Handbuch Bergbahnfinanzierung*).²⁴ Za gradnjo in obratovanje žičnic je potrebno pridobiti koncesijo. Na zvezni ravni je za to pristojen Zvezni urad za promet, ki izda gradbeno dovoljenja, koncesijo in obratovalno dovoljenje). Izjema so vlečnice in žičnice (certificirane za prevoz največ osem oseb v vsako smer), za katere so pristojni kantoni (vir: odgovor BAV).

²⁴ Priročnik, ki je služil za pripravo naloge in smo ga prejeli od Seilbahnen Schweiz, se nahaja v Raziskovalnem oddelku Državnega zbora v pdf obliki.

3 ZAKLJUČEK

Turizem je pomembna gospodarska dejavnost za alpske države in tudi za Slovenijo. Ustrezna infrastruktura, med katero sodijo tudi žičniške naprave, je osnovni dejavnik gorskega turizma. Pri žičniški dejavnosti je pomembno dejstvo, da ima multiplikativni učinek na okoliško gospodarstvo. To pomeni, da je na 1 € zaslužka v žičničarstvu, dodano približno 6 € zaslužka v ostalih spremljajočih turističnih dejavnostih (primer Avstrija). Tega se v alpskih državah dobro zavedajo in razvoju žičnic pripisujejo velik pomen in ga podpirajo. Žičniške družbe težko same prevzemajo vsa tveganja in bremena visokih dolgoročnih investicij, od katerih pa ima korist tudi ostalo gospodarstvo in skupnost. Zato je potrebno sodelovanje širše skupnosti, tako iz privatnega kot tudi javnega sektorja.

Žičniška podjetja v alpskih državah obstajajo v različnih organizacijskih oblikah. V Avstriji je največ žičniških družb deluje kot družbe z omejeno odgovornostjo (28%), komanditne družbe (24%) in samostojni podjetniki (22%) ter delniške družbe (6%). V Franciji je 48% žičniških družb javnih podjetij, 38% privatnih podjetij in 14% podjetij z mešanim lastništvom. V italijanski regiji Trentino so žičniška podjetja privatna ali delno privatna, javna podjetja so zelo redka.

Pridobivanje finančnih virov za financiranje žičnic je težavno zaradi same specifičnosti žičniške dejavnosti (kot so dolga doba vračanja vloženih sredstev, visoki investicijski zneski, visoki stroški, odvisnost od vremena ipd.), tveganja so visoka in banke so previdne. Kljub temu poteka financiranje žičniških projektov po ekonomski logiki, banke namenjajo dolgoročnim projektom dolgoročna sredstva in so fleksibilne pri pogojih odplačevanja (moratoriji, podaljševanje roka odplačila ob koncu odplačilne dobe ipd.). V Sloveniji pa je zaradi stanja v bančnem sektorju dolgoročnega bančnega financiranja skoraj ni. Povprečna doba vračanja najetih finančnih sredstev je 10 let (namesto 30). Banke možnosti podaljšanja kreditov v praksi ne nudijo.

Bančni krediti so v alpskih državah glavni vir financiranja. Ker pa ima večina žičniških družb tudi nekaj državnega lastništva, imajo s tem možnost financiranja z ugodnimi krediti z nizkimi obrestnimi merami. V več kot 80% avstrijskih žičniških podjetjih so občine vsaj 20% lastnik. V Švici je večina lastništva švicarskih žičnic v privatni lasti, zaradi posebnega pomena žičnic kot turistične infrastrukture pa je 23% lastništva v javni lasti. Posojila države, kantonov in občin, ki so običajno z nizko obrestno mero ali brezobrestna, so pomemben vir financiranja za manjše in gospodarsko manj zmožne žičnice (skupaj 7% financiranja.) V Švici so na voljo še državna razvojna sredstva, ki zagotavljajo 9% financiranja žičniških družb.

Alpske države z javnimi sredstvi finančno vzpodbujajo žičniške centre, da z razvojem ohranjajo poseljenost področij in s svojim delovanjem ter ponudbo omogočajo obstoj in razvoj lokalnih ekonomij. Tak primer je bavarski program financiranja za izboljšanje žičničarske infrastrukture v majhnih smučarskih središčih. Tudi v Avstriji so na voljo sredstva v obliki subvencij, vendar na nivoju dežel in občin in večinoma za manjša smučišča, ki potrebujejo pomoč.

Ustrezen dolgoročni vir financiranja je še lastniški kapital. V Franciji je npr. največja žičniška družba delniška družba, z izdajo delnic na borzi pridobila znatna sredstva za investicije v smučišča. Nekatere velike družbe so v privatni ali pretežno privatni lasti, poslujejo uspešno in sledijo ekonomski logiki poslovanja. Tak primer je Schultz Gruppe v Avstriji, to je privatna družba, ki obvladuje in razvija celotno vrednostno verigo storitev, ki so povezane z smučanjem in žičnicami. Tako s prihodki drugih storitev lahko financira tudi žičnice.

Pripravila:
Nina Zeilhofer, MBA

4 LITERATURA IN VIRI:

Splošno:

- Mag J.Sirše, Spremljanje ekonomskega obsega turizma s satelitskimi računi – aktivnosti v Sloveniji, 2005.
- Prof. Dr. Christoph Lengwiler, Cash is King – Worauf es bei der Bergbahnfinanzierung ankommt, Institut für Finanzdienstleistungen, Zug IFZ.
- S.Huter, Ecosign Europa, odgovor z dne 24.10.2014.
- Trajnostni turizem v Alpah, Stalni sekretariat Alpske konvencije, 2013, spletna stran: <http://www.alpconv.org/sl/AlpineKnowledge/RSA/tourism/Documents/RSA4%20sl%20WEB.pdf?AspxAutoDetectCookieSupport=1>, november 2014.
- Was die Bergbahnen von den Banken wünschen, 17.1.2011, Finews.ch, spletna stran: <http://www.finews.ch/news/banken/5018-banken-spielen-fuer-die-bergbahnen-eine-fragende-rolle>, november 2014.
- Zakon o žičniških napravah za prevoz oseb, spletna stran: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=46367>, oktober 2014.

Slovenija

- Analiza smučarske sezone 2011- 2012, spletna stran: http://www.mnz.gov.si/fileadmin/mnz.gov.si/pageuploads/SOJ/word/Analiza_smucarska_sezona2011-2012.pdf, november 2014.
- Danilo Brecelj, sekretar Združenja slovenskih žičničarjev, november 2014.
- Delo, članek: Čakajo samo še sneg, a večina z zanko okoli vratu, 3.11.2014.
- Dnevnik, članek: Čoklov projekt končno z gradbenim dovoljenjem, 21.8.2014, spletna stran: <http://www.dnevnik.si/slovenija/gorenjska/coklov-projekt-koncno-z-gradbenim-dovoljenjem>
- Usmeritev razvoja žičniške dejavnosti v Republiki Sloveniji do leta 2017, OMEGAconsult, projektni management, d.o.o. Ljubljana.

Avstrija

- BMVIT, Ministrstvo za promet, inovacije in tehnologijo, Robert Wallner, odgovor z dne z dne 16.10. 2014
- Die Seilbahnen in Zahlen Winter 2014/2015, Fachverband der Seilbahnen Österreichs, spletna stran: https://www.wko.at/Content.Node/branchen/oe/TransportVerkehr/Seilbahnen/Factsheet_Die_Seilbahnen_in_Zahlen_Winter_2014_2015.pdf, november 2014.
- Die Unternehmerfamilie Schultz erweitert die größte Skiliftgruppe Österreichs, trend.at, spletna stran: <http://www.trend.at/articles/1144/580/310991/die-unternehmerfamilie-schultz-skiliftgruppe-oesterreichs>, november 2014.
- Firmen abc.at, spletna stran: http://www.firmenabc.at/bergbahn-aktiengesellschaft-kitzbuehel_FAe, november 2014.
- Firmen abc.at, spletna stran: http://www.firmenabc.at/planai-hochwurzten-bahnen-gesellschaft-mbh_ftr, november 2014
- Mag. Gerhard Eschig, WKK, Wirtschaftskammer Kärnten, Fachgruppe der Seilbahnen, odgovor z dne 13. 10. 2014.
- Mitteilungsblatt der Stadtverwaltung, Bergbahn AG: Neubestellung Aufsichtsrat, spletna stran: http://www.kitzbuehel.eu/gemeindeamt/download/219810375_1.pdf, november 2014.
- Združenje žičničarjev pri avstrijski gospodarski zbornici, Fachverband der Seilbahnen, Mag. Peter Winkler, Fachverband der Seilbahnen, odgovor z dne 16.10. 2014.

Italija

- Boštjan Čokl, MPM Engineering, odgovor z dne 11.11.2014.
- Data and Elaboration on the Italian Alpine and Pre-Alpine Ski Stations, Ski Facilities and Artificial Snowmaking, Paolo Angelini, Luca Cetara, spletna stran: <http://www.oecd.org/env/cc/38166847.pdf>, november 2014.
- Dopis Združenja slovenskih žičničarjev in Zbornice gorskih centrov z dne 4.1.2013.
- Dott. Alessandro Conci, SIF Servizio Impianti a Fune, Provincia Autonoma di Trento, odgovor z dne 7.11.2014
- Predlog zakona o žičniških napravah za prevoz oseb, EVA: 2001-2411-0053
- Trajnostni turizem v Alpah, Stalni sekretariat Alpske konvencije, 2013, spletna stran: <http://www.alpconv.org/sl/AlpineKnowledge/RSA/tourism/Documents/RSA4%20sl%20WEB.pdf?AspxAutoDetectCookieSupport=1>, november 2014.

Francija

- Boštjan Čokl, MPM Engineering, odgovor z dne 11.11.2014.
- Caisse des dépôts et consignations, spletna stran: <http://www.caissedesdepots.fr/en/the-group/who-are-we.html>, oktober 2014.
- Économie de gestion des domaines, 2011, spletna stran: http://www.domaines-skiables.fr/downloads/uploads/DSF_Cahier_DSP%202011.pdf, oktober 2014.
- Fédération des Epl, spletna stran: <http://www.lesepl.fr/contacts-epl/rhone-alpes/savoie-stations-participation/686/>, oktober 2014.
- Indicateurs et Analyses2014, Domaines-skiables de France, spletna stran: <http://www.domaines-skiables.fr/>, oktober 2014.
- Laurent Vanat Consulting SARL [Laurent Vanat](http://www.slideshare.net/LaurentVanat/fis-future-of-ski-tourism2012), spletna stran: <http://www.slideshare.net/LaurentVanat/fis-future-of-ski-tourism2012>, oktober 2014.
- L'echo touristique, spletna stran: <http://www.lechotouristique.com/carnet-des-decideurs/blas-bernard,54258>, oktober 2014.
- Societe.com, L'information sur les entreprises, Compagnie des Alpes, spletna stran: <http://www.societe.com/societe/compagnie-des-alpes-domaines-skiables-477855787.html>, oktober 2014.
- Societe.com, L'information sur les entreprises, Société financière de Val d'Isère, spletna stran: <http://www.societe.com/bilan/sofival/562041707201212311.html> 15.10.2014.
- Wikipedia, <http://fr.wikipedia.org/wiki/Labellemontagne>, oktober 2014.
- Wikipedia, spletna stran: http://fr.wikipedia.org/wiki/Liste_des_stations_de_sports_d%27hiver_des_Alpes#.C2.A0France, oktober 2014.

Švica

- Banken spielen fuer die Bergbahnen eine Tragende Rolle, Finnews.ch, spletna stran: <http://www.finews.ch/news/banken/5018-banken-spielen-fuer-die-bergbahnen-eine-tragende-rolle>, oktober 2014.
- Die Zukünftige Investitionshilfe-Förderpolitik für Bergbahnen in der Zentralschweiz, Dr.Roland Zegg, Marcus Caduff, Grichconsulta, 2004, spletna stran <http://www.nw.ch/dl.php/de/20060524161514/F%F6rderstrategie+f%FCr+Bergbahnen.pdf>, oktober 2014.
- Fakten und Zahlen 2014, Seilbahnen Schweiz, spletna stran: [Fakten und Zahlen 2014](http://www.seilbahnen.ch/fakten-und-zahlen-2014), oktober 2014.
- Klemens Tschirren, Eidg. Departement für Umwelt, Verkehr, Energie und Kommunikation UVEK, Bundesamt für Verkehr BAV, odgovor z dne 16.10. 2014

- Neue Regionalpolitik des Bundes, spletna stran: <https://www.wbf.admin.ch/de/themen/wirtschaft/neue-regionalpolitik-nrp/>, oktober 2014.
- Odgovor Seilbahnen Schweiz, Susanne Widmer, MSc Geogr. Wissenschaftliche, Abteilung Tourismus & Mitgliederservice, 13.10.2014.
- Schweizer Seilbahnen-Statistik, <http://www.seilbahnen.org/de/Branche/Fakten-Zahlen/Fakten-Zahlen>, spletna stran: <http://www.seilbahn.net/sn/index.php?i=60&kat=4&news=3348&titel=Finanzierung%20von%20Bergbahnen%20eine%20permanente%20Herausforderung>, oktober 2014.
- Susanne Widmer, MSc Geogr. Collaboratrice Scientifique, Division Tourisme & service aux membres, odgovor z dne 13. 10. 2014.
- Zvezni urad za promet, spletna stran: <http://www.bav.admin.ch/themen/verkehrspolitik/00711/index.html?lang=de>, oktober 2014.

Nemčija

- Nur fliegen ist höher, spletna stran: <http://www.seilbahnen.de/nur-fliegen-ist-hoehher-2>, november 2014.
- Seilbahnen.de, spletna stran: <http://www.seilbahnen.de/verkehrseinnahmen-1>, oktober 2014.
- Wirtschaftliche Effekte durch Seilbahnen im Winter in Deutschland, spletna stran: [Wirtschaftliche Effekte durch Seilbahnen im Winter in Deutschland](#), november 2014.